

Uloga organizacija civilnog društva u radu s djecom

Markić, Josipa

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:691346>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Josipa Markić

**ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U
RADU S DJECOM**
DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNE POLITIKE

Josipa Markić

**ULOGA ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA U
RADU S DJECOM**

DIPLOMSKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Jelena Matančević

Zagreb, 2023.

SADRŽAJ:

1. Uvod	1
2. Određenje temeljnih i kontekstualno važnih pojmova	2
2.1. <i>Dobrobit djece</i>	3
2.2. <i>Civilno društvo</i>	4
2.3. <i>Organizacije civilnog društva kao dio kombinirane socijalne politike</i>	6
2.4. <i>Strateški okvir kombinirane socijalne politike u području dječje dobrobiti</i> .	9
3. Pružanje usluga za djecu	11
4. Organizacije civilnog društva u radu s djecom u Hrvatskoj	15
4.1. <i>Rad organizacija civilnog društva s djecom s teškoćama u razvoju</i>	16
4.1.1. <i>Primjer dobre prakse udruga „Put u život“</i>	18
4.2. <i>Rad organizacija civilnog društva s djecom s problemima mentalnog zdravlja</i>	20
4.2.1. <i>Primjer dobre prakse udruga Hrabri telefon</i>	23
4.3. <i>Rad organizacija civilnog društva s djecom bez pratnje</i>	25
4.3.1. <i>Primjer dobre prakse udruge „Zemljani - Are you syrious?“</i>	27
5. Zaključak	29
6. Literatura:	30

Uloga organizacija civilnog društva u radu s djecom

Sažetak: Organizacije civilnog društva se tijekom vremena sve više priznaju kao ravnopravne organizacije u pružanju usluga za djecu. Obitelj i škola im se sve više okreću, a Vlada kroz neke dokumente podupire njihov rad i prepoznaje njihov značaj. One su poveznica između države i društva, a na koji način i s kojim resursima biti će prikazano. Rad organizacija civilnog društva oslanja se najviše na međusobno pomaganje, zajednicu te se okreće državi kao partneru. Iako sve više dostupne i prihvaćenije, ulogu organizacija civilnog društva je i dalje teško prepoznati kao i utjecaj koje one imaju. Foksirajući se na važnost međuresorne suradnje i što ona znači za organizacije na području rada s djecom ukazat će se na prepreke na koje ona nailazi. Pregledom dostupne literature ovaj rad će prikazati na koji način se podupire rad organizacija na području zaštite djece te koja je njihova uloga. Područje zaštite djece je veoma široko, a koja su neka od najvažnijih prikazat će primjeri iz prakse na teritoriju RH. Djeca s problemima mentalnog zdravlja, djeca bez pratnje i djeca s teškoćama u razvoju su područja koja ovaj rad čine relevantnim. Ova područja prepoznata su kao aktualni rizici na koje je važno što više utjecati. Na temelju svega navedenog cilj ovog rada je učiniti rad i ulogu organizacija civilnog društva u radu s djecom vidljivijima.

Ključne riječi: organizacije civilnog društva, djeca, dobrobit, kombinirana socijalna politika, međuresorna suradnja

The role of civil society organizations in working with children

Abstract: Over time, civil society organizations are increasingly recognized as equal institutions in the provision of services for children. Families and schools are turning to them more and more. The Government supports their work and recognizes their importance as well. They are the link between the state and society, in what way and with what resources will be shown here. The work of civil society organizations relies mostly on mutual assistance, the community and turns to the state as a partner. Although increasingly accessible and accepted, the role of civil society organizations is still difficult to recognize, as is the influence they have. Focusing on the importance of interdepartmental cooperation and what it means for organizations working with children, the obstacles it encounters will be pointed out. By reviewing the available literature, this paper will show how the work of organizations in the field of child protection is supported and what their role is. The field of child protection is very broad, and some of it will be shown by examples from practice on the territory of the Republic of Croatia. Children with mental health problems, unaccompanied children and children with developmental disabilities are areas that make this paper relevant. These areas are recognized as current risks that are important to influence as much as possible. Based on all of the above, the goal of this paper is to make the work and the role of civil society organizations in working with children more visible.

Key words: civil society organizations, children, wellbeing, combined social policy, interdepartmental cooperation

Izjava o izvornosti

Ja, Josipa Markić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Josipa Markić

Datum: 31. rujan, 2023.

1. Uvod

Prirodno okruženje za rast i razvoj djeteta je njegova obitelj čiji je cilj promicanje njegove dobrobiti, pružanje razumijevanja i ljubavi. Danas pak, sve veću ulogu imaju i organizacije civilnog društva kao dodatan izvor pružanja usluga u različitim dijelovima života koje podižu razinu kvalitete njegova života. Ove organizacije pružaju raznolikost programa i usluga za djecu i obitelji te su često nadogradnja sustava socijalne skrbi (Ajduković i sur., 2017.). Organizacije civilnog društva su organizacijske strukture koje obuhvaćaju prostor između države, tržišta i obitelji, a rade na promicanju zajedničkih ciljeva (Bežovan i Zrinščak, 2007.). Zagovornici su određenih skupina i programa, a uz to zajedničkim učinkom kombiniraju materijalne i ljudske resurse (Evers, 1995.; prema Bežovan, 2009.). Individualnim i kolektivnim akcijama naglašavaju aspekte poput zauzimanja za opće dobro, povjerenja i civilnosti (Matančević i Bežovan, 2013.). Organizacije civilnog društva poštuju temeljna ljudska prava kao što i rade na njihovoj promociji (Bežovan, 2002.). Različite socijalne politike, politike za djecu i mlade, zaštita okoliša, rodna ravnopravnost te politike za osobe s invaliditetom su područja javne politike u kojima su organizacije civilnog društva najaktivnije (Matančević i Bežovan, 2013.). Ovaj rad fokusirat će se na rad organizacija civilnog društva u području rada s djecom te će se dati pregled područja djelovanja i utjecaja organizacija na ovom području.

Organizacije civilnog društva su danas dio novog modela socijalne politike, kombinirane socijalne politike, u kojem zajedno s drugim dionicima djeluju kao partneri vlasti i javne uprave (Bežovan, 2009.). Putem ovog modela organizacije su pozvane da djeluju kao važni dionici u razvoju zajednice i pružanju usluga (Bežovan, 2009.). Iako važan dio misije organizacija civilnog društva, stvarni utjecaji na proces pripreme, donošenja i provođenja mjera socijalne politike je teško prepoznati (Bežovan, 2009.). UNDP 2006. godine prepoznaje pak organizacije civilnog društva kao važne dionike u programima socijalne integracije socijalno isključenih skupina (Bežovan, 2009.). Uz politike prema osobama s invaliditetom i različite socijalne politike, politike za djecu i mlade su područja javnih politika u kojima organizacije civilnog društva najaktivnije djeluju, a prepoznaje se poseban rast utjecaja u području obrazovanja i osposobljavanja (Matančević i Bežovan, 2013.). Također,

civilno društvo se pokazalo kao i su-vladar u određenim područjima, a jedno od njih je zaštita djece i žena te područje ljudskih prava (Bežovan, Zrinščak, 2007.).

Dobrobit djeteta obuhvaća optimalno funkcioniranje i iskustvo djeteta, a definirana je kao „ostvarivanje prava i mogućnosti cjelovitog i usklađenog razvoja potencijala za svako dijete“ (Ajduković, 2021.:14). Za razliku od ljudi općenito, djeca su ovisniji o nekim vanjskim utjecajima pa različiti oblici deprivacije poput siromaštva mogu utjecati na djecu cijeli njihov život (Ajduković, 2021.). Imajući to na umu, krajnji cilj pojedinaca i svih javnih i privatnih tijela je najbolji interes djeteta pa se njemu mora prilagoditi vlastito djelovanje (Hrabar, 2016.; prema Ajduković, 2021.). Međuresorna suradnja je upravo jedan od načina kako to postići, a ona uključuje i stručnjake organizacija civilnog društva. Uspješna međuresorna suradnja u zaštiti dobrobiti djece uključuje: osiguranje odgovarajućih ljudskih i tehničkih resursa u svakom resoru, praćenje i procjenjivanje potreba te evaluaciju zajedničkih i resornih učinaka u zaštiti dobrobiti djece te osiguranje potrebnih kompetencija stručnjaka o zaštiti dobrobiti djece unutar svakog resora (Ajduković, 2021.).

Kroz ovaj rad moći će se uvidjeti koju ulogu i utjecaj ostvaruju organizacije civilnog društva u području rada s djecom. Prikazat će se primjeri dobre prakse u Republici Hrvatskoj te će se ukazati na pozitivne strane potpore radu organizacija civilnog društva i njihovom daljnjem napretku.

Vidjeti iz prve ruke rad organizacija s djecom i ne primijetiti važnost udruga civilnog društva u različitim područjima njihova života je teško. Civilno društvo ima značajnu ulogu u zagovaranju prava djece jednako kao što ima značajnu ulogu u pružanju socijalnih i zdravstvenih usluga, smanjenju siromaštva djece, stanovanju i obrazovanju djece i slično, ponajviše uzimajući u obzir koliko su usluge državnog sektora nekada teško dostupne. S obzirom na to, ovaj rad će pokušati djelovanje organizacija civilnog društva u ovom području učiniti vidljivijim.

2. Određenje temeljnih i kontekstualno važnih pojmova

Za dobro razumijevanje same teme i konteksta ovog rada, važno je na početku temeljito definirati pojmove vezane uz rad civilnog društva i rad s djecom općenito te

kako su oni međusobno danas povezani. Utvrdit će se koliko je organizacijama civilnog društva moguće obavljati svoju djelatnost kada su u pitanju javne politike.

2.1. Dobrobit djece

Djeca su ljudska bića koja imaju svoja prava, a jedno od njih je i pravo na vlastitu dobrobit. Dobrobit je definirana individualnim karakteristikama osobe koje teže sreći te je definirana kao kontinuum od pozitivnog do negativnog (Pollard i Lee, 2003.). Dobrobit se također može izjednačavati sa životnim standardom, nedostatkom dobrobiti ili kao zajedničko razumijevanje (Pollard i Lee, 2003.). Definicija koja dobro obuhvaća cjelokupnu dobrobit je ona Yarcheski i suradnika (1986.) koja kaže da je dobrobit „višedimenzionalan konstrukt koji uključuje mentalne/psihološke, fizičke i društvene dimenzije" (prema Pollard i Lee, 2003.:64).

Dobrobit djeteta obuhvaća kvalitetu života u širem smislu tj. obuhvaća politička prava, odnose s vršnjacima, ekonomske uvjete u kojima ono živi i mogućnosti za razvoj (Ben-Arieh i Frones, 2007.). Kada se govori o dobrobiti djeteta, govori se o njegovim različitim aspektima često naglašavajući društvene i kulturne aspekte (Ben-Arieh i Frones, 2007.). Istraživajući se pokazalo kako postoje različite podjele aspekata dobrobiti te kako često ti aspekti ovise o vrijednostima društva koje se razlikuju generacijski (Ben-Arieh i Frones, 2007.).

Pollard i Lee (2003.) prepoznaju pet aspekata dobrobiti koji uključuju fizički, psihološki, kognitivni, društveni i ekonomski aspekt. Društveni aspekt uključuje samo sociološke perspektive poput obiteljskih i vršnjačkih odnosa, dostupnosti podrške, društveno poželjnih ponašanja i komunikacijskih vještina dok se s druge strane fizički aspekt odnosi na fizičko zdravlje djeteta (Pollard i Lee, 2003.). Psihološki uključuje pokazatelje koji se odnose na emocije, mentalno zdravlje, dok kognitivno područje uključuje one pokazatelje koji se smatraju intelektualnima ili vezanima uz obrazovanje (Pollard i Lee, 2003.). Objektivno mjerenje dobrobiti djeteta u rasponu je od pregleda pojedinačnih slučajeva djeteta, obrazovnih procjena i medicinske dokumentacije, stope smrtnosti, nacionalne statistike o delinkvenciji i pokušajima samoubojstva (Pollard i Lee, 2003.). Subjektivno mjerenje dobrobiti obično se sastoji od jednog od sljedećih pristupa: jednodimenzionalne mjere, višedimenzionalne mjere u jednom mjerilu ili korištenje više zasebnih mjera (Pollard

i Lee, 2003.). Koristeći bilo koju od ovih metoda pojedinačno ne može se doći do stvarnih rezultata pa se tako većinom koriste multidimenzionalna mjerenja koja spajaju različite metode nadajući se što reprezentativnijim rezultatima (Pollard i Lee, 2003.).

Takva mjerenja pokušavaju razjasniti važnost različitih potencijalnih utjecaja te ishode dobiti koji se često razlikuju od njenih pokretača, kao što i pokušavaju uzeti u obzir djetetove vlastite misli i perspektive koje se s godina mijenjaju. Pokazalo se i da, kada je u pitanju mjerenje dobiti, dostupniji su podaci o dječjem kognitivnom razvoju i ishodima učenja u usporedbi sa socijalnom i emocionalnom dobiti djece koja je slabo pokrivena (OECD, 2021.). Skupine koje su najviše ranjive i marginalizirane, poput djece s teškoćama u razvoju i djece izvan obitelji, često nisu zastupljena u mjerenjima zbog čega nema dovoljno usporedivih podataka kao što i nedostaje informacija od same djece iz njihove perspektive (OECD, 2021.).

Leal Filho i suradnici (2021.) u svome radu govore o partnerstvu iz perspektive usredotočene oko stvaranja zajedničkog programa sa stajališta djece, utemeljenog na povjerenju (Leal Filho i sur., 2021.). Partnerstvo je mehanizam za stvaranje suradnje između organizacija i institucija od privatnog, javnog i nevladinog sektora u cilju jačanja inicijative za kolektivni utjecaj (Leal Filho i sur., 2021.). Partnerstvo predstavlja ključni mehanizam u stvaranju sigurne i sveobuhvatne dobiti djece kroz socijalne promjene, usvajanje multidisciplinarnog rada koja uključuje građane, korisnike usluga i stručnjake iz različitih sektora (Leal Filho i sur., 2021.). Rad prikazuje partnerstva na međunarodnoj i nacionalnoj razini uključujući i regionalna i lokalna partnerstva. Kada su u pitanju nacionalna partnerstva većinom su sudjelovale škole, lokalni mediji, zdravstveni centri, crkve, lokalne tvrtke poput proizvođača hrane, a i organizacije civilnog društva (Leal Filho i sur., 2021.). Kolektivni utjecaj koji dolazi kao posljedica svih ovih partnerstva, je najbolji pokazatelj koliko je dobit djeteta širok pojam i na koje sve načine se može na nju utjecati (Leal Filho i sur., 2021.).

2.2. Civilno društvo

Civilno društvo ima višestoljetnu tradiciju idejnog koncepta u zapadnoeuropskom društvu, a tijekom godina modernistička ideja civilnog društva se brzo razvija

(Građani za društveni razvoj i solidarnost, 2017.). To je koncept koji nije lako definirati, a predstavlja sferu društvene interakcije između građana te između građana i vlasti, odnosno institucija države (Građani za društveni razvoj i solidarnost, 2017.). Civilno društvo čini mreža autonomnih organizacija civilnog društva koje uključuju sportske, društvene, stručne, udruge građana, zaklade i fondacije, zadruge itd. (Građani za društveni razvoj i solidarnost, 2017.). Ono što ga čini posebnim je odvojenost i autonomija od države i tržišta te udruživanje građana zbog zajedničkog cilja i vrijednosnog sustava (Građani za društveni razvoj i solidarnost, 2017.).

Različiti autori pružaju različite poglede na civilno društvo. Tako neki zastupaju individualistički pristup te naglašavaju pojam civilnog djelovanja i socijalnog kapitala dok drugi, pak, civilno društvo vide kao institucije i organizacije smještene u javnoj sferi (Bežovan i Zrinščak, 2007.). Jensen (2006.; prema Bežovan i Zrinščak, 2007.) naglašava kako moderno civilno društvo kreće od prava građana na slobodu udruživanja s čime je povezana i definicija Bežovana i Zrinščaka (2007.) koji definiraju civilno društvo kao „prostor između obitelji, države i tržišta gdje se ljudi udružuju radi promicanja zajedničkih interesa“ (Bežovan i Zrinščak, 2007.:2).

Organizacije civilnog društva predstavljaju upravo to, privatne neprofitne organizacije čiji je cilj promicati zajednički interes tj. zajednički raditi na promjeni u područjima koji će poboljšati život ljudi. Organizacije civilnog društva su uobičajeno prve koje se zalažu za socijalnu pravdu i ljudska prava, a imaju i veliku ulogu u stvaranju i provedbi planova u cijelome svijetu (WHO, 2019.). Motivacija za osnivanje organizacije civilnog društva proizlazi iz ljudi koji uoče nezadovoljenu potrebu za koju vjeruju da bi se trebala riješiti (WHO, 2019.). Nezadovoljena potreba može biti bilo što identificirano iz osobnog iskustva pojedinca ili skupine pojedinaca te stručnjaka koji su prepoznali važnost ljudskih potreba (WHO, 2019.). Kada postoji jasna i točna misija i vizija organizacije moguće je procijeniti na koji način i koliko se ona razlikuje od drugih sličnih organizacija tj. što novo može ponuditi. Različitost se može pronaći u obliku usluge koja se pruža ili drugačije perspektive ili metode za zaštitu ljudskih prava (WHO, 2019.). Kako bi bila uspješna, organizacija mora biti fleksibilna i motivirajuća za svoje članove kako bi osigurala njihovu predanost i angažman (WHO, 2019.). Uz predanost svojih članova, jasno određenu misiju te

vrijednosti koje prate rad organizacije kao i aktivnosti koje ona pruža, organizacija civilnog društva ima dobre temelje za rad na promjenama u društvu (WHO, 2019.).

One predstavljaju organizacijsku strukturu čiji članovi rade u općem interesu, a primjeri takvih su lokalne organizacije koje primjerice rade s obiteljima i mladima, socijalni partneri npr. sindikati te nevladine organizacije (EUR-Lex, 2023.). Kada se govori o pravnom ustroju organizacija važno je reći da postoje različiti oblici, a to su: udruge, zaklade i fundacije, sindikati i udruge poslodavaca, privatne ustanove, neformalne građanske inicijative i organizacijski oblici vjerskih zajednica (Zaklada za poticanje partnerstva i razvoj civilnog društva, 2023.). Najbrojnije među njima su udruge koje su ujedno i utemeljene na članstvu dok s druge strane, zaklade nisu članske organizacije kao niti ustanove (Bežovan, 2002.).

Resursi koje organizacije imaju kreću se od financijskih resursa do naturalnih oblika različitih dobara (Bežovan, 2002.). Financijska održivost često predstavlja problem razvoja, a koji je povezan s ljudskim potencijalima i naporima u samoj organizaciji (Bežovan, 2002.). Ono što tu pomaže je financiranje iz različitih izvora, a posebno privatnih izvora. Različitost izvora pokazuje ukorijenjenost organizacije s društvom i zajednicom, a privatni izvori su važni jer kako kaže Bežovan (2002.:78) „Organizacije civilnog društva povezane s privatnim sektorom na lokalnoj razini čine socijalnu mrežu spremnu za pokretanje inicijativa i pripravnu na rješavanje lokalnih problema.“. Osobe koje vode organizacije kao i oni koji su u njima zaposleni su od najveće važnosti za njen razvoj jer oni donose motiviranost, organizaciju, entuzijazam i slično (Bežovan, 2002.). Naturalni resursi se pak odnose na opremu kojom raspolažu organizacije civilnog društva od kojih je uredski prostor jedan od najključnijih kako bi organizacija bila dobro prepoznata (Bežovan, 2002.).

2.3. Organizacije civilnog društva kao dio kombinirane socijalne politike

Kombinirana socijalna politika je novi sustav socijalne politike u kojem Vlada, organizacije civilnog društva, lokalne vlasti, trgovačka društva (profitni sektor), obitelj (neformalni sektor) te drugi dionici djeluju na mjestu prijašnjeg monopolističkog položaja države (Bežovan, 2009.). U takvom sustavu vlast prepoznaje organizacije civilnog društva i druge dionike kao partnere te s njima

suraduju u procesu pripreme i donošenja odluka te provedbe socijalnih programa (Bežovan, 2009.).

Organizacije civilnog društva tako imaju veliku ulogu i kao savjetnici i partneri Vladi u planiranju i stvaranju politika i zakona i pružanju usluga (WHO, 2019.). Povezanost i umreženost je posebnost civilnog društva baš zbog veće mogućnosti postizanja zajedničkog cilja ako se iskoriste udruženi potencijali (Bežovan, 2002.). U razvijenim zemljama organizacije civilnog društva stvarno jesu partneri Vladi dok je u Hrvatskoj takav način rada i dalje u procesu implementiranja (Bežovan, 2002.). Kako bi suradnja bila učinkovita, mora biti usmjerena na dobrobit djeteta, a ne na odnos institucija (Ajduković, 2021.). To je suradnja koja brzo i jasno razmjenjuje informacije te ih racionalno koristi kao zajedničke resurse (Ajduković, 2021.). Uz ovu suradnju, organizacije civilnog društva bi trebale imati i posredničku ulogu kako bi dobro odrađivale svoju ulogu poveznice između građana, države i tržišta (Bežovan, 2002.). Mnoge od njih nisu upoznate s procedurom odlučivanja ili nisu dovoljno vješte u predstavljanju svojih interesa zbog čega ostaju ovisne o državi (Bežovan, 2002.).

Nužnost suradnje u zaštiti dobrobiti djece se pronalazi u multidimenzionalnosti ovog koncepta te u mogućim dugoročnim negativnim posljedicama koje može imati ugrožavanje dobrobiti (Ajduković, 2021.). Suradnja će tako ubrzati postupanje te će zadovoljiti raznolike potrebe djece i njihovih roditelja (Ajduković, 2021.). Gledajući utjecaj organizacija civilnog društva važno je naglasiti kako je presudan razlog zbog kojeg organizacije postoje njihovo stajalište, a ne broj sudionika koji ga podržavaju (Vlada Republike Hrvatske, 2012.). "Proceduralne vrijednosti" civilnog društva poput otvorenosti, pluralizma, horizontalnosti i neovisnosti su ključan dio njihove uloge (Vlada Republike Hrvatske, 2012.). Tijekom učinkovite suradnje stručnjaci se međusobno poštuju, imaju razumijevanja i povjerenja jedni u druge te na samom kraju vrše evaluaciju učinaka i prepoznaju dobre prakse (Ajduković, 2021.).

Neke od aktivnosti koje potiču suradnju mogu uključivati promicanje inicijativa Vladi. Primjerice, izlaganje projekta lokalne zajednice i njegovog učinka ili pozivanje osoblja Vlade u posjet organizaciji kako bi iz prve ruke vidjeli aktivnosti koje se provode i koje predstavljaju organizaciju (WHO, 2019.). Partnerstvo s

Vladom za razvoj politika, planova i zakona kao i pružanje savjeta osoblju Vlade i stručnjacima o tome kako reformirati postojeće usluge i modele skrbi (WHO, 2019.). To uključuje prijedloge o poboljšanju kvalitete usluga ili kako bolje zaštititi ljudska prava ljudi (WHO, 2019.). Imajući na umu spomenute vrijednosti i aktivnosti organizacija, država uvažava organizacije civilnog društva kao ravnopravne sudionike u promišljanju i odlučivanju o pitanjima od javnog interesa (Vlada Republike Hrvatske, 2012.). Važno je da država komentare i kritike na svoj rad shvati kao konstruktivan način poboljšanja, temeljen na provjerenim informacijama koje proizlaze iz potreba pojedinih građana (Vlada Republike Hrvatske, 2012.). Takav odnos države i civilnih organizacija podrazumijeva otvorenost, pristup pravodobnim, točnim i sveobuhvatnim informacijama i spremnost na savjetovanje (Vlada Republike Hrvatske, 2012.).

Među krovnim organizacijama pak postoji otpor zbog straha od gubitka autonomije (Bežovan, 2002.). One zbog toga ne potiču dovoljno druge organizacije na uključivanje i suradnju što pokazuje nedovoljan kapacitet krovnih organizacija za promicanje zajedničkog interesa (Bežovan, 2002.). Postoji puno veći potencijal umrežavanja organizacija civilnog društva nego što je ostvaren, a često je to zbog nedostatka vještina i znanja u vođenju takvih organizacija (Bežovan, 2002.). Problem je i taj što same organizacije ne vide koliko njima i njihovim potencijalnim partnerima može pomoći dijeljenje informacija i suradnja (Bežovan, 2002.). Upravo suprotno, na umu im je često koja će biti više prepoznata zbog čega manje organizacije ostaju marginalizirane (Bežovan, 2002.). Osim toga, problemi međuresorne suradnje su neusklađenost nacionalnih zakonskih rješenja ili njihove interpretacije, nedovoljno precizan pravni okvir kada je u pitanju suradnja te postojanje različitih radnih definicija i pristupu problema ugrožene djece (Ajduković, 2021.). Neki od sustava nisu dovoljno upoznati s konceptima i instrumentima za procjenjivanje razvojnih rizika djeteta ili su neki od stručnjaka pak preopterećeni poslom (Ajduković, 2021.).

Ključne smjernice za unaprjeđenje suradnje je definirati vrijednosni okvir međuresorne suradnje, unaprijediti konceptualne i zakonodavne aspekte međuresorne suradnje, riješiti pitanja razmjene i protoka informacija među resorima, unaprijediti

organizacijske pretpostavke djelovanja, podizati kompetencije svih sudionika „lanaca“ međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece, unaprijediti rad koordinacijskih tijela i razviti strategiju zajedničkog medijskog djelovanja (Ajduković, 2021.).

Važno je naglasiti da se uloga organizacija civilnog društva s vremenom mijenja i jača, što je najvažnije. U skladu s poticanjem suradnje s organizacijama civilnog društva od Vlade Republike Hrvatske i problemima s kojima se svi zajedno suočavaju, napredak se tijekom godina vidi.

2.4. Strateški okvir kombinirane socijalne politike u području dječje dobrobiti

Vlada Republike Hrvatske 21. studenog 2009. godine usvojila je Kodeks savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata (NN 140/09). Ured za udruge je zbog toga godinu dana nakon objavio publikaciju Smjernice za primjenu Kodeksa savjetovanja sa zainteresiranom javnošću u postupcima donošenja zakona, drugih propisa i akata (Ured za udruge Vlade RH, 2018.). Ured za udruge je također započeo s koordinacijom i edukacijom koordinatora za savjetovanje čime je doprinio boljoj suradnji i znanju državnih službenika o organizacijama civilnoga društva (Ured za udruge Vlade RH, 2018.). Ovu odluku podupiru različiti dokumenti i zakoni kao i rad institucionalnih tijela.

U Nacionalnoj strategiji stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2012. do 2016. zagovara se uključivanje organizacija civilnog društva u pružanje javnih usluga u području socijalne skrbi, zdravstva i obrazovanja. Strategija je važna i kako bi se još više unaprijedio pravni, financijski i institucionalni sustav potpore djelovanju organizacija civilnoga društva kao važnih čimbenika društveno-ekonomskog razvoja u Republici Hrvatskoj, ali i važnih dionika u oblikovanju i provedbi politika Europske unije. Uz nju, rad organizacija civilnog društva u području dječje dobrobiti podupire i Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine. Ona potiče suradnje svih ministarstava i drugih sudionika uključujući organizacije civilnog društva za ostvarivanje strateških ciljeva, te prepoznaje značaj koje su organizacije imale u unaprjeđenju prava i položaja djece u Hrvatskoj do tada (Vlada Republike Hrvatske, 2014.). Ova strategija uključuje organizacije civilnog društva u pružanje palijativne

skrbi za djecu, poticanju desegregacije, osiguranje kulturnih aktivnosti za djecu te programa zaštite nasilja za djecu i sudjelovanju u uslugama rane intervencije (Vlada Republike Hrvatske, 2014.).

Zakon o socijalnoj skrbi (NN 71/23) također zagovara kombiniranu socijalnu politiku u sklopu koje lokalne vlasti i Vlada prepoznaju organizacije civilnog društva kao partnere u donošenju i provedbi socijalnih programa. Organizacije civilnog društva prema ovom zakonu predlažu predstavnike građana za Povjerenstvo o odlučivanju o pritužbi korisnika Ministarstvu na neku uslugu (Zakon o socijalnoj skrbi, 2023.). One obavljaju djelatnost socijalne skrbi te pružaju potporu obitelji, djeci, mladima i ostalim članovima obitelji (Zakon o socijalnoj skrbi, 2023.).

Preporuka Vijeća za zapošljavanje, socijalnu politiku, zdravstvo i pitanje potrošača je 2021. godine donijelo preporuku o uspostavi EU Jamstva za svako dijete. Preporukom se želi osigurati pristup odgoju i obrazovanju, zdravstvenoj skrbi, odgovarajućem smještaju te se želi smanjiti siromaštvo i socijalna isključenost djece (Vijeće Europske unije, 2021.). Ove ciljeve Vijeće želi postići međusobnim informiranjem i sudjelovanjem na regionalnoj i lokalnoj razini, a koje uključuje suradnju različitih dionika poput organizacija civilnog društva (Vijeće Europske unije, 2021.). Ovdje je važno spomenuti Europski gospodarski i socijalni odbor, savjetodavno tijelo Europske unije koje se smatra poveznicom Europske unije i civilnog društva. Promicanjem participativne demokracije pomaže u jačanju uloge organizacija civilnog društva na europskoj razini (Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, 2015.). Europski gospodarski i socijalni odbor također pomaže u osiguravanju da zakonodavstvo i politike EU-a održavaju stvarno stanje te promiče vrijednosti EU-a i organizacija civilnog društva na globalnoj razini (Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske, 2015.). 2021. godine je i Vlada Republike Hrvatske donijela odluku o osnivanju Vijeća za djecu kao savjetodavnog tijela kojeg čine i tri predstavnika udruga na području zaštite i promicanja prava djece. Uloga Vijeća je praćenje ostvarivanja ciljeva nacionalnih dokumenata koji se odnosi na prava i zaštitu djece te primjene Konvencije o pravima djeteta i drugih međunarodnih dokumenata kao i drugih postojećih propisa iz ovog područja (Odluka o osnivanju Vijeća za djecu, 2021.).

Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu navodi organizacije civilnog društva kao jedne od onih kojima se škole mogu javiti za dodatne edukacije, kao nadopunu sustava socijalne skrbi te općenito potiče uspostavljanje kvalitetne, transparentne i učinkovite međuresorne suradnje (ministarstva, županija, lokalnih zajednica, škola, vrtića, organizacija civilnog društva). Organizacije civilnog društva su i sudjelovale na različitim stručnim skupovi na kojima su razmijenile znanja, iskustva i prijedloge za moguća rješenja (Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu za 2022. godinu, 2023.). Izvješće pokazuje upravo koliku ulogu organizacije civilnog društva u radu s djecom imaju i kako se ona može dalje poticati.

3. Pružanje usluga za djecu

Iako je većinom naglasak na obitelji i odgojno-obrazovanim ustanovama, cjelokupna zajednica ima veliki utjecaj na djetetov život. Dio zajednice čine i organizacije civilnog društva koje postaju sve veći dionici u sudjelovanju pružanja usluga za djecu (Epstein i Sanders, 2006.; prema Leskovar, 2023.). Odgovornost za djetetov napredak (kako osobni, socijalni i obrazovni) nije isključivo na obitelji već i škola i lokalna zajednica trebaju pronalaziti nove načine kako uključiti obitelj u svoje programe i aktivnosti, a sve s ciljem cjelokupnog i maksimalnog razvoja svakog djeteta (Epstein i Sanders, 2006.; prema Leskovar, 2023.). Epstein i Voorhis (2010) preklapanje obitelji, škole i zajednice prikazali su pomoću vanjske i unutarnje strukture. Unutarnja struktura odnosi se na interpretaciju odnosa između te tri domene i načina na koji djeluju na uspjeh djeteta (Epstein i Voorhis, 2010.; prema Leskovar 2023.). Kako bi njihov utjecaj bio što povoljniji na oblikovanje djece, bitno je kontinuirano pratiti i raditi na unapređivanju međusobnih interakcija i suradnje. Vanjska se, pak, odnosi na činjenicu da tri spomenute domene mogu djelovati razdvojene ili zajedno, ovisno o filozofiji, politikama i aktivnostima unutar društva u kojima se nalaze (Epstein i Voorhis, 2010.; prema Leskovar 2023.)

S obzirom na propisani plan i program školovanja, ograničenog vremenskog okvira i (ne)mogućnosti individualnog rada s djecom, bitno je znati uputiti roditelje i djecu na dodatne izvanškolske resurse koje će djetetu pomoći da ostvari svoj puni potencijal (Ljubetić, 2013.; prema Leskovar 2023.). Tu zajednica ima važnu ulogu s obzirom na to da škola ne može uvijek ponuditi i osigurati učeniku sve ono što mu je potrebno

te je ponekad nužno pomoć potražiti i izvan odgojno-obrazovne ustanove (Ljubetić, 2013.; prema Leskovar 2023.). Još uvijek je nerijetko zastupljeno shvaćanje suradnje škole s udrugama i zajednicom kao rješenje određenog problema, a skrivena je cijela lepeza mogućnosti kako drugačije tu suradnju ostvariti (Petrović, 2010.; prema Leskovar, 2023.). Izvannastavne aktivnosti i slobodno odabrane aktivnosti, djeci jačaju međusobne odnose te jačaju sebe kao individualnu osobu (Zrilić, 2012.; prema Leskovar 2023.). Načini rada poput rada u manjim grupama i interakcija s drugom djecom omogućuje ugodniju atmosferu za dijete, unaprjeđuje komunikacijske vještine i socijalnu osjetljivost te omogućuje da djeca uoče međusobne razlike, upoznaju se s njima i prihvate ih (Zrilić, 2012.; prema Leskovar, 2023.).

Uz odgojno-obrazovne usluge važno je spomenuti i usluge socijalne skrbi koje su veliki dio pružanja zaštite i podrške pojedincima i obiteljima. Socijalna prava i usluge su važan dio sustava socijalne skrbi koji je, kroz različite mjere i aktivnosti, u dodiru s onima koji se suočavaju sa specifičnim rizicima poput bolesti, starosti, siromaštva, nezaposlenosti i slično (Puljiz i sur., 2005.; prema Berc i sur., 2020.). Razvoj socijalnih usluga od općeg interesa ističe i Europska komisija u svojim dokumentima koji obuhvaćaju široku mrežu aktivnosti usmjerene na zaštitu ranjivih skupina i osoba u potrebi te na glavne životne rizike. Dva su tipa socijalnih usluga od općeg interesa koje se trebaju obuhvatiti, a jedan obuhvaća usluge zakonskog sustava i komplementarnih sustava socijalne zaštite koji pokrivaju glavne životne rizike (Commission of the European Communities, 2006.; prema Berc i sur., 2020.). Drugi tip obuhvaća usluge poput usluga socijalne pomoći, brige za djecu, educiranja i slično tj. usluge koje se pružaju izravno osobama u potrebi (Commission of the European Communities, 2006.; prema Berc i sur., 2020.). Zakon o socijalnoj skrbi (NN 71/23), kao što je već spomenuto, navodi da organizacije civilnog društva obavljaju djelatnost socijalne skrbi. Kada je u pitanju dobrobit djece, zakon navodi usluge psihosocijalne podrške, osiguravanje osnovnih životnih potreba, razvoj socijalizacijskih i komunikacijskih vještina i poticanje i razvoj programa u zajednici (Zakon o socijalnoj skrbi, 2023.).

Kada se govori o standardu kvalitete socijalnih usluga i socijalnih prava, govori se o različitim čimbenicima koji na nju utječu, a jedan od njih je i unaprjeđenje partnerstva između javnih sustava i organizacija civilnog društva (Daly, 2002.; prema Berc i sur., 2020.). Suvremeni pristup socijalnoj skrbi označavaju tri načela koja su važna za ulogu organizacija civilnog društva u sustavu socijalne skrbi. Načelom supsidijarnosti se ostavlja lokalnim tijelima i grupama sve što mogu sami napraviti, a uloga države je ograničena na podršku institucijama i njihovom umrežavanju (Ajduković, 2004.). Drugo načelo je pluralizam skrbi odnosno veće uključivanje organizacija civilnog društva i privatnog sektora gdje se centralna državna tijela opet minimalno uključuju, a posljednje načelo polazi od uključivanja korisnika u pitanjima koja se na njih odnose te od početnog znanja o svojim pravima (Ajduković, 2004.).

Kada je u pitanju siromaštvo i socijalna isključenost djece, organizacije civilnog društva se opet izdvajaju kao adekvatni pružatelji usluga. One pružaju veliku raznolikost programa i usluga za djecu i obitelj iako je uočena regionalna nejednakost u njihovoj ponudi i kvaliteti (Ajduković i sur., 2017.). Stručnjaci centra za socijalnu skrb su djelovanje organizacija civilnog društva opisali kao nadogradnju njihovog sustava s obzirom na to koliko su usluge potrebne (Ajduković i sur., 2017.). Tema siromaštava je uvelike političke prirode zbog čega organizacije ovog tipa onda postaju sredstvo stvaranja političkog pritiska kako bi se došlo do novih rješenja (UNICEF, 2015.). One predstavljaju dugoročne socijalne politike koje teže boljoj raspodjeli dohodaka (UNICEF, 2015.). Putem organizacija prikuplja se materijalna pomoć, hrana i odjeća, a ponekad su to i povezivanje s institucijama, razgovor i davanje informacija (Popek, 2014.). Također, organizacije potiču programe neformalnog obrazovanja i promiču cjeloživotno učenje uzimajući u obzir da obrazovanje snažno utječe na rizik socijalne isključenosti (Popek, 2014.). Organizacije civilnog društva su bliže samim građanima općenito zbog čega imaju bolji uvid u to koje su njihove potrebe i na koji način im se može pomoći.

Socijalne inovacije obuhvaćaju proizvode, usluge i modele kojima se učinkovitije podmiruje neka socijalna potreba te se stvaraju nove društvene suradnje (Zakon o socijalnoj skrbi, 2023.). Civilno društvo je prepoznato i kao inicijator i prostor

najvećeg razvoja socijalnih inovacija međutim problem predstavlja nefleksibilnost zakonsko-administrativnog okvira za njih (Ajduković i sur., 2017.). Uz to, često je prisutno nepovjerenje prema civilnom društvu što također otežava nove inicijative (Bežovan i sur., 2016.). Socijalnim inovacijama se zagovara važan doprinos programima obrazovanja, smanjenja siromaštva, socijalne isključenosti i drugih te se pokušavaju premostiti financijski problemi lokalnih socijalnih programa (Bežovan i sur., 2016.). Programi skrbi za mentalno zdravlje, zaštite od nasilja, programi ranog razvoja i slično mogu se unaprijediti upravo uz pomoć socijalnih inovacija (Ajduković i sur., 2017.). Civilno društvo vidi inovacije kao nepodmirene javne potrebe koje država nije u stanju podmiriti (Bežovan i sur., 2016.). Poduzetni ljudi civilnog društva, s novim idejama i entuzijazmom, vode uspješnosti inovacija kao i dobra umreženost i socijalni kapital (Bežovan i sur., 2016.).

Nacionalni plan razvoja zdravstva od 2021. do 2027. također potiče suradnju s civilnom društvom u svome djelovanju, a kroz više točaka naglašava zdravstveno stanje djece. Organizacije civilnog društva u zdravstvu mogu biti s područja zaštite zdravlja, ljudskih prava ili gospodarstva (Šogorić, 2016.; prema Martinović, 2018.). Organizacije djeluju na području preventivnih akcija, poput promoviranja zdravih životnih navika, te pružaju podršku i potrebne informacije korisnicima (Martinović, 2018.). Osim ovoga, organizacije civilnog društva daju doprinos javnom zdravstvu u pogledu pružanja usluga i javnih politika. Uspješna suradnja ovih organizacija s Vladom pridonosi korištenju prikladnih alata te pomaže u izbjegavanju potencijalnih teškoća. Prednost civilnog društva je da, uz sposobnost, eksperimentiranje i fokusiranje na posao, nema velikog ograničenja od strane javnih politika i mogućeg profita.

Temeljem danog pregleda literature, prepoznaju se slijedeća glavna područja djelovanja organizacija civilnog društva u području dobrobiti djece:

- Odgoj i obrazovanje

- Socijalne i zdravstvene usluge u širem smislu

- Suzbijanje siromaštva

- Psihosocijalna podrška

- Zdravlje i zdravstvena skrb

Kako bi se unaprijedila kvaliteta navedenih usluga, izdvaja se potreba daljnjeg razvoja civilnog sektora, razvoj financijske neovisnosti projekata i programa organizacija civilnog društva o sredstvima iz javnih izvora (Ajduković i sur., 2017.).

4. Organizacije civilnog društva u radu s djecom u Hrvatskoj

Područja rada organizacija civilnog društva s djecom su različita pa je teško obuhvatiti značaj i ulogu svih njih. Uz to, kako su oblici organizacija civilnog društva različiti teško je usporediti koji oblik ima najveću ulogu. Onaj koji se najviše provlači kroz literaturu i istraživanja, a i najbrojniji je, su udruge. Naime, prema Uredu za udruge (2020.) najveći broj udruga općenito nalazi se u području sporta (20,3%), kulture i umjetnosti (14%), obrazovanja, znanosti i istraživanja (8,8%) te socijalne djelatnosti (7,8%). Dostupan je i Statistički prikaz Ministarstva uprave (2020.) koji kaže da je 31.12.2019. u Hrvatskoj bilo registrirano 51 646 udruga, 265 zaklada i 2 071 pravna osoba Katoličke Crkve te 54 vjerske organizacije. Svake godine se održava i Dan otvorenih vrata udruga u kojem se predstavlja njihov rad, određeni projekti te se održavaju i radionice. Dostupan je popis udruga koje su sudjelovale 2012. godine na obilježavanju ovog dana, a analizom popisa iz različitih županija može se vidjeti iz kojeg područja djelovanja s djecom su udruge bile najzastupljenije. Prednjačile su udruge koje se bave obrazovanjem djece, a koje obuhvaćaju obrazovanje iz područja ekologije, sporta, filma, ljudskih prava, nasilja i slično. Zatim su među najzastupljenijima bile udruge koje rade s djecom s teškoćama u razvoju i njihovim roditeljima te one kojima je fokus psihosocijalni razvoj djeteta (Ured za udruge, 2012.). Istraživajući može se vidjeti kako su, osim već navedenih, područja rada s djecom bez pratnje, djecom u siromaštvu, djecom s problemima u ponašanju ili područje fokusirano na zdravlje djeteta jednako važno. Puno je i organizacija koja za cilj imaju poboljšati cjelokupni rast i razvoj djeteta tj. raditi na tome da dijete dostigne svoj duhovni, umni i društveni potencijal te da se radi na kvalitetnom provođenju slobodnog vremena.

Organizacije civilnog društva su važan dio cjelokupne skrbi za djecu što se prepoznaje kroz poticanje suradnje državnih institucija s njima te proučavajući sadržaj koje one pružaju od strane drugih stručnjaka. Može se vidjeti da su isprepletene u različita područja djelovanja tj. različite dijelove života djeteta čime

njihova uloga znatno jača. Kako je to područje djelovanja veoma široko, u ovom radu će biti izdvojena ona koja se istražuju u ovom trenutku čine najrelevantnijima te koja su zaslužila veći naglasak zbog utjecaja koji imaju. Najprije će se izdvojiti područje rada s djecom s teškoćama u razvoju uzimajući u obzir da su ove udruge bile najzastupljenije na Danima otvorenih vrata što je ranije spomenuto. Područje je, također, izuzetno važno jer se vidi porast broja djece s teškoćama u razvoju u osnovnim školama prema Državnom zavodu za statistiku (2022.) što ide u prilog zastupljenosti ovih udruga. Nakon toga, rad će se osvrnuti na organizacije civilnog društva u radu s djecom s problemima mentalnog zdravlja. Važnost mentalnog zdravlja i usluga usmjerene na njega raste zbog čega je došlo i do povećanja broja organizacija civilnog društva u ovome području (WHO, 2019.). Izdvajanje ovih organizacija je važno jer 14% osoba u dobi od 10 do 19 godina ima problema s mentalnim zdravljem (WHO, 2022.), a ne postoji dovoljno istraživanja o utjecaju organizacija civilnog društva u ovom području. Na kraju će biti spomenut rad organizacija civilnog društva u s djecom bez pratnje. Zbog nedavnih svjetskih kriza kao što su pandemija i rusko neprijateljsko djelovanje statistički podaci Ministarstva unutarnjih poslova (2023.) pokazuju da se broj djece bez pratnje povećao što čini ovo područje djelovanja posebno važnim.

Za svako izdvojeno područje djelovanja naveden je i primjer dobre prakse na području Hrvatske kako bi se dobio bolji uvid u to što točno obuhvaća rad takvih organizacija te kako one doprinose dobrobiti djece.

4.1. Rad organizacija civilnog društva s djecom s teškoćama u razvoju

Organizacije civilnog društva imaju važnu ulogu u promicanju prava djece s teškoćama u razvoju, pružanju podrške i resursa i djeci i njihovim obiteljima te zagovaranju politika i praksi koje su uključive i nediskriminirajuće. Ove organizacije mogu raditi na pitanjima kao što su obrazovanje, zdravstvena skrb, zapošljavanje i integracija djece s teškoćama u razvoju u zajednicu.

Podaci Državnog zavoda za statistiku pokazuju kako dolazi do porasta broja osnovnih škola za djecu i mladež s teškoćama u razvoju u RH gdje je 2019./2020. školske godine bilo 1 697 takve škole, dok je 2020./2021. njih 1 723 (Državni zavod za statistiku, 2021.; 2022.). Tako dolazi i do porasta broja djece u osnovnim školama

s 1 691 2019./2020. godine na 1 776 2020./2021. školske godine u RH (Državni zavod za statistiku, 2021.; 2022.). Ovi podaci ukazuju koliko je djece s teškoćama u razvoju samo u osnovnoj školi što se može povezati s povećanjem broja djece s teškoćama u razvoju općenito. Iako nema točnog podatka koliko je djece s teškoćama u razvoju, navedeni podatak se čini dovoljno važnim za ukazati da je rad s djecom s teškoćama u razvoju jako važan. Ova činjenica povezana sa zadovoljstvom rada vladinih institucija koje će uskoro biti spomenuto, kao i velikom zastupljenosti rada organizacija civilnog društva na ovom području, pokazuje važnost poticanja rada organizacija civilnog društva s djecom s teškoćama u razvoju kao i sve veći poticaj na poboljšanje kvalitete njihovih usluga.

Zakon o socijalnoj skrbi (NN 119/22) definira dijete s teškoćama u razvoju kao „dijete koje zbog tjelesnih, senzoričkih, komunikacijskih, govorno-jezičnih ili intelektualnih teškoća treba dodatnu podršku za razvoj i učenje kako bi ostvarilo najbolji mogući razvojni ishod i socijalnu uključenost“. Prema Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (NN 63/08) dijete s teškoćama jest „dijete s utvrđenim stupanjem i vrstom teškoće po propisima iz socijalne skrbi, koje je uključeno u redovitu i/ili posebnu odgojnu skupinu u dječjem vrtiću, ili posebnu odgojno-obrazovnu ustanovu“.

Konvencija UN-a o pravima djeteta (1989.) tvrdi da se sva djeca rađaju s temeljnim pravima i slobodama koja pripadaju svim ljudskim bićima, a svoje članke dijeli prema četiri vrste prava djeteta: prava preživljavanja (fiziološke potrebe djece), razvojna prava (obrazovanje), prava sudjelovanja (participiranje u društvu) i zaštitna prava (primjerena zaštita djeteta). Iako je obitelj navedena kao prirodno okruženje za rast i razvoj djeteta, obitelj se nekada teško nosi s teškoćama djeteta zbog čega im je potrebna pomoć stručnjaka. Dobrotić i suradnici (2015.) govore o brojnim istraživanjima koja su pokazala da roditelji djece s teškoćama u razvoju doživljavaju više razine stresa, somatskih smetnji, više anksioznih i depresivnih simptoma te iskazuju manje zadovoljstvo životom od roditelja djece bez teškoća u razvoju. Specifična potreba ovih roditelja je potreba za uslugama tzv. skrbi radi predaha roditelja tj. vremenski ograničenim uslugama gdje je dijete zbrinuto dok roditelj obavlja druge obaveze ili jednostavno odmara (Dobrotić i sur., 2015.).

Osim ovoga, važno je misliti i na djecu s teškoćama koji nemaju adekvatnu roditeljsku skrb zbog čega je važno naglasiti veliku potrebu za uvođenjem specijaliziranog udomiteljstva za djecu s teškoćama u razvoju uz druge nove oblike udomiteljstva za djecu (Sabolić i Vejmelka, 2015.; prema Vejmelka, 2015.). Istraživanje Berc i suradnika (2020.) je također pokazalo koje usluge su najdostupnije djeci s teškoćama u razvoju u ruralnim područjima Hrvatske. Najdostupnijom se pokazala usluga pomoćnika u nastavi /vrtiću koja je financirana od strane resornog ministarstva koje uz pomoć bespovratnih sredstava Europskoga socijalnog fonda, Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014. - 2020. nastoji ostvariti univerzalnu dostupnost ove usluge u svim krajevima RH (Ministarstvo znanosti i obrazovanja RH, 2019.; prema Berc i sur., 2020.). Pokazano je pak kako usluge rane intervencije nedostaju u 63% općina, a dnevnog boravka za djecu s teškoćama u 76% općina (Berc i sur., 2020.). Ovi podaci ukazuju da su u općinama u ruralnim područjima RH nedovoljno razvijene ove vrste socijalnih usluga koje su važne za ostvarivanje socijalne integracije djece s teškoćama u razvoju u društvo (Leutar i Oršulić, 2015.; prema Berc i sur., 2020.). Leutar i Štambuk (2007.) pokazale su kako obitelji s djecom s teškoćama u razvoju dobivaju najviše podrške unutar obitelji, a nakon toga od svojih prijatelja te rodbine (Leutar i Štambuk, 2007.). Od institucija najveću podršku dobivaju od Crkve i organizacija civilnog društva, a nakon njih od obrazovnih i socijalnih institucija. Na zadnjem mjestu se nalaze predstavnici vlasti i političari (Leutar i Štambuk, 2007.). Istraživanje je na kraju pokazalo puno veće zadovoljstvo radom civilnog sektora i crkvenih institucija nego vladinog sektora. Zbog toga se naglašava potreba za osiguranjem pomoći i podrške organizacija civilnog društva koje rade s osobama s invaliditetom i članovima njihove obitelji (Leutar i Štambuk, 2007.).

4.1.1. Primjer dobre prakse udruga „Put u život“

Udruga „Put u život“ – PUŽ osnovana je 1995. godine s ciljem razvoja mreže podrške djeci/mladima s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima, podizanja kvalitete života obitelji te zastupanja prava i potreba djece/mladih s teškoćama u razvoju na području cijele Hrvatske. Istraživajući službenu web stranicu udruge može se vidjeti koliko je njihov rad priznat i koliko toga su postigli tijekom svog postojanja. Udruga je smještena u Zagrebu, a uz njene aktivne članove tj. roditelje

koji organiziraju i koordiniraju rad udruge, sudjeluju i drugi roditelji i njihova djeca različite dobi kao i različite vrste/stupnja teškoće. Osim aktivnosti za djecu i roditelje, postoje aktivnosti usmjerene na suradnju s dionicima u području, aktivnosti za javnost te aktivnosti zastupanja i zagovaranja (Put u život-PUŽ, 2023.).

Od osnivanja PUŽ-a 1995. god., realizirali su više od 170 projekata i programa usmjerenih na rehabilitacijske, edukacijske i rekreativne aktivnosti za djecu s teškoćama u razvoju i mlade s invaliditetom, kao i njihove braću, sestre i roditelje. EU projekti su uzeli velikog maha kroz koje je udruga bila usmjerena na podupiranje odgojno obrazovnih ustanova s ciljem povećanja broja djece s teškoćama u razvoju koja se upisuju i završavaju obrazovanje, te poboljšanje kvalitete njihovog obrazovanja kao i na jačanje kapaciteta i sposobnosti organizacija civilnog društva koje okupljaju roditelje i djecu s teškoćama u razvoju, podizanje razine osviještenosti o važnosti rada stručnjaka i poboljšanje okruženja na način da pridonosi razvoju i održivosti organizacija civilnog društva. Na stranici udruge se mogu pronaći priče i dojmovi roditelja djece s teškoćama u razvoju koji kratko opisuju svoj doživljaj odgajanja djeteta kao i iskustvo biti dio ove udruge. Analiza sadržaja tekstova pokazuje koliko roditelji prvotno dobiju puno podrške od strane drugih članova, a zatim i informacije kako krenuti dalje, kako se nositi sa svakodnevnim poteškoćama i slično. Dobiju vrijeme za druženje s djetetom, a dijete dobije priliku osjećati se prihvaćeno, socijalizirati se i napredovati u aktivnostima koje mu predstavljaju problem. Na stranici se mogu pronaći i direktni citati korisnika koji u par rečenica govore o tome da im dolazak u udrugu predstavlja svjetlo dana kao i drugu obitelj te da su putem udruge dobili sve potrebne informacije (Put u život-PUŽ, 2023.).

Osim ovih lijepih priča Udruga je dobila priznanje za svoj rad u obliku nagrada. Naime, dobitnici su nagrade Handicap International 2005. za uspješno pružanje usluga u zajednici za osobe s teškoćama na području jugoistočne Europe te Plakete Grada Zagreba 2013. godine za podizanje kvalitete življenja osoba s posebnim potrebama. Rad ovakvih udruge često je nepoznanica zbog čega kod građana dolazi do određene rezerviranosti oko uključivanja u iste. Isto tako postoji niz različitih zakonskih propisa koji uređuju život osobama koje imaju određenu vrstu invalidnosti

tj. djeci s teškoćama u razvoju i to zna izazvati mnogobrojne probleme u provođenju samih projekata i radnji unutar udruga. Iz takvih razloga ova udruga, a i sve slične njoj, preuzimaju odgovornost za tumačenje takvih nejasnoća i poticanje uključivanja cijele zajednice u svrhu pružanja pomoći onima kojima je to najpotrebnije. Kroz sve ovo, vidi se da udruga ispunjava svoju misiju. Ona afirmira novi pristup djeci s teškoćama u razvoju koji se temelji na poštivanju ljudskog dostojanstva i prepoznavanju potencijala i sličnosti prije razlika i teškoća (Put u život-PUŽ, 2023.).

4.2. Rad organizacija civilnog društva s djecom s problemima mentalnog zdravlja

S vremenom, diljem svijeta raste svijest o važnosti mentalnog zdravlja i njegovanja usluga koje su usmjerene na osobu, koje promiču pristup usmjeren na oporavak i pristup temeljen na ljudskim pravima (WHO, 2019.). Nedopustivo je da osobe koje koriste usluge mentalnog zdravlja mogu biti izložene nehumanom životu i štetnim praksama liječenja te zanemarivanju i zlostavljanju, međutim to je i dalje slučaj (WHO, 2019.). Ako se želi promijeniti ova situacija ključno je usvajanje pristupa temeljenog na oporavku i ljudskim pravima. Brigu o mentalnom zdravlju je najbolje pružati u zajednici, koja je dostupnija i prihvatljivija od institucionalne skrbi, pruža bolje rezultate oporavka za osobe s mentalnim poremećajima te pomaže u sprječavanju kršenja ljudskih prava (WHO, 2022.). Ovaj pristup se fokusira na davanje podrške ljudima da definiraju kako oporavak izgleda i znači za njih te da na taj način imaju nadu za budućnost i žive život koji za njih ima značenje (WHO, 2019.). Iako je došlo do povećanja broja organizacija civilnog društva koje se bave rješavanjem zdravstvenih i socijalnih pitanja, još uvijek postoji potreba za takvim organizacijama u području mentalnog zdravlja (WHO, 2019.).

Mentalno je zdravlje, uz tjelesno, nerazdvojni dio sveukupnog zdravlja. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije, zdravlje je stanje potpunog mentalnog, tjelesnog i društvenog blagostanja. Mentalno zdravlje se definira kao stanje dobrobiti u kojemu pojedinac ostvaruje svoj puni potencijal tj. u stanju je nositi se s uobičajenim životnim stresovima, može biti produktivan i doprinositi svojoj zajednici (WHO, 2022.). Ono obuhvaća mentalne poremećaje i psihosocijalne nedostatke, kao i druga mentalna stanja povezana sa značajnim stresom, oštećenjem funkcioniranja ili rizikom od samoozljeđivanja (WHO, 2022.).

Prema podacima SZO, procjenjuje se da u svijetu jedna od sedam (14%) osoba u dobi od 10 do 19 godina ima problema s mentalnim zdravljem, međutim oni ostaju uglavnom neprepoznati i neliječeni (WHO, 2022.). Samoubojstvo je četvrti vodeći uzrok smrti kod starijih adolescenata (15-19 godina), a uz ostale vrste problema emocionalni poremećaji su oni najčešći među djecom (WHO, 2022.). Procjenjuje se da 3,6% osoba u dobi od 10 do 14 godina i 4,6% osoba u dobi od 15 do 19 godina ima anksiozni poremećaj (WHO, 2022.). Procjenjuje se da se depresija javlja kod 1,1% adolescenata u dobi od 10 do 14 godina i kod 2,8% od 15 do 19 godina (WHO, 2022.). Prema Nacionalnoj strategiji razvoja zdravstva Republike Hrvatske 2012-2020. mentalno zdravlje djece i adolescenata jedan je od prioriteta Hrvatske (Dodig-Ćurković i sur., 2016.). Dječja i adolescentna psihijatrija je preventivna grana psihijatrije jer prevenira poremećaje u kasnijoj dobi zbog čega je mentalno zdravlje djece i adolescenata jedan od vodećih javnozdravstvenih problema sadašnjice (Dodig-Ćurković, 2016.). Važno je dodati da se prema podacima za Republiku Hrvatsku iz 2017. godine, mentalni poremećaji nalaze na devetom mjestu kao uzrok svih bolničkih liječenja, a 50% mentalnih poremećaja počinje prije 14. godine života (HZJZ, 2019.). Prema procjeni opterećenja bolestima za Hrvatsku za 2016. godinu, mentalni poremećaji su na četvrtom mjestu među vodećim skupinama, iza kardiovaskularnih i malignih bolesti te ozljeda (HZJZ, 2019.). U okviru skupine mentalnih poremećaja najveći postotak opterećenja odnosi se na depresivne poremećaje (25,9%), koje slijede poremećaji uzrokovani alkoholom (17,1%) i anksiozni poremećaji (14,6%) (HZJZ, 2019.). Pitanje koje stručnjaci postavljaju kroz svakodnevni rad je hoće li u budućnosti biti uopće djece “bez mentalnog poremećaja” ili “određenog mentalnog problema” (Dodig-Ćurković i sur., 2016.). Sve to govori u prilog snažnije potrebe bavljenja ovom tematikom unutar društva na svim njegovim razinama, a i zbog čega su problemi mentalnog zdravlja djece sljedeći koji su u ovom radu istaknuti.

Prema Nacionalnoj strategiji zaštite mentalnog zdravlja za razdoblje od 2011. do 2016. godine, ključna je suradnja svih sudionika u provedbi, a posebno sustava obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi, pravosuđa, gospodarstva, obiteljsko-pravne zaštite i unutarnjih poslova kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini, a posebno je važna suradnja s civilnim društvom. Multidisciplinarni rad i međuresorna

suradnja, se potiče i kroz druge okvire, a naglašava se i ključnost suradnje civilnog društva međutim nisu navedene mjere kako bi se takva suradnja jačala niti kako bi ona trebala izgledati (Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030., 2022.). U partnerstvo se uključuju udruge i gradske organizacije prema prioritetima, a u skladu s potrebama nadopune usluga postojećih društvenih sustava te u skladu s kapacitetom udruga za sudjelovanje u realizaciji psihosocijalnih programa u zajednici (Božićević i sur., 2012.).

Stručne udruge imaju također ključnu ulogu u pronalaženju novih spoznaja i njihovom širenju . U okviru raznih lokalnih i globalnih nastojanja da se djeluje na unaprjeđenje mentalnog zdravlja i podizanja kvalitete života susreće se pojam prevencija, a brojne aktivnosti, programi i ciljana djelovanja za zdravlje nazivaju se preventivnim aktivnostima (Božićević i sur., 2012.). Prevencija u zajednici djelomično je usmjerena na mogućnosti lokalnih socijalnih institucija, u koje ulaze i organizacije civilnog društva, kako bi programi u zajednici kroz partnerstvo s njima unaprijedili kvalitetu života i mentalnog zdravlja građana (Božićević i sur., 2012.).

Suradnja s organizacijama civilnog društva za pomoć djeci i mladima lako je ostvariva zbog njihove fleksibilnosti (Božićević i sur., 2012.). One se uključuju jer imaju kapacitete za osmišljavanje, organiziranje i vođenje aktivnosti s djecom u ranim fazama problema mentalnog zdravlja, u pravcu korigiranja odstupajućeg ponašanja i navika (Božićević i sur., 2012.). Koriste se raznim tehnikama rada od grupnih radionica do dječjeg foruma s ciljem izgradnje samokontrole, poticanja adaptivnijeg ponašanja, saniranja posljedica niskog samovrjednovanja itd. (Božićević i sur., 2012.). U Strateškom okviru razvoja mentalnog zdravlja do 2030. navedene su mjere kako promicati važnost mentalnog zdravlja djece i mladih kao i mjere zaštite, te ciljevi zajednice vezane uz zdravlje djece i mladih. Nacrt kaže i kako cilj liječenja treba biti potpuni oporavak osobe s mentalnim poteškoćama s naglaskom na ponovnoj integraciji u zajednicu. Integrirana skrb uključuje potporu u sklopu sustava socijalne skrbi, zdravstvenog sustava, zapošljavanja i ostalih sustava te je stoga potrebna koordinacija svih sektora, uključujući suradnju s civilnim društvom (Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030., 2022.).

Organizacije civilnog društva su uključene u promicanje i zaštitu mentalnog zdravlja djece što se vidi kroz razne primjere postojanja i rada takvih organizacija. Nažalost, njihovo postojanje ne podupiru zakonski i podzakonski dokumenti koji, iako potiču suradnju s njima, predvide ju zbog čega ona nije dovoljno uređena. Uz to, istraživajući se može vidjeti da postoji i manjak znanstvenih istraživanja o radu organizacija civilnog društva na ovom području. One se većinom spominju kao pomoć tj. produžetak usluga koje inače na državnoj razini nisu dostupne iako je prema podacima područje psihosocijalne podrške najzastupljenije u radu organizacija civilnog društva. Ovo je još jedan razlog zbog čega je važno isticati njihovu ulogu u zaštiti mentalnog zdravlja djece, kako bi njihovo postojanje i djelovanje bilo više prepoznato.

4.2.1. Primjer dobre prakse udruga Hrabri telefon

Hrabri telefon je organizacija osnovana 1997. godine s ciljem pružanja direktne podrške i pomoći zanemarenoj i zlostavljenoj djeci i njihovim obiteljima. Ona se u svojem radu vodi načelima dostupnosti, povjerljivosti i najboljeg interesa djeteta. Kroz svoje godine rada, djelatnost Udruge se proširila pa se tako danas u sklopu nje provodi devet različitih programa aktivnosti te projekti na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Iako prvotno osnovana za pomoć zanemarenoj i zlostavljenoj djeci, web stranica Udruge pruža uvid u to koliko ona danas pruža sadržaja koja su tu za zaštitu mentalnog zdravlja djece kao i aktivnosti koje se time vode. U skladu s time, vizija i misija organizacije je usmjeriti društvo na potrebe i dobrobit djece te raditi na prevenciji kršenja i promociji zaštite dječjih prava (Hrabri telefon, 2023.).

Od programa, prvi i najpoznatiji je Hrabri telefon za djecu, mjesto gdje djeca mogu razgovarati o svojim problemima, osjećajima ili situacijama koje ih zbunjuju. Godišnji izvještaj za 2022. godinu iznosi kako je telefon najčešće nazivan zbog psihosocijalnih teškoća i mentalnog zdravlja (28%), od čega se radilo o suicidalnosti (46%), samoozljeđivanju (30%), depresivnosti (26%) itd. Izvještaj pokazuje kako se tema mentalnog zdravlja djece javlja i na programu Hrabri telefon za mame i tate te E-savjetovanje, a najčešće putem chat-a i e-mail-a. Od 2004. godine nudi se i usluga savjetovališta „Snaga obitelji“ s posebnim naglaskom na zdrav i pozitivan stav u odnosu prema djeci, ali i učenje odgojnih stilova i poticanje roditeljskih

kompetencija kao osnove za preventivan rad (Hrabri telefon, 2023.). Važno je spomenuti i Društveni centar Borovje koji organizira društvene aktivnosti za djecu, mlade i njihove obitelji s ciljem prevencije neprihvatljivog ponašanja i zaštitom mentalnog zdravlja djece i mladih kroz individualan i grupni rad (Hrabri telefon, 2023.).

Hrabri telefon ima razne sadržaje koji su namijenjeni različitim dobima djece pa je na samom početku web stranica podijeljena na sadržaj za djecu i za adolescente. Što se tiče mentalnog zdravlja, nudi sadržaje poput članaka o raznim osjećajima, potencijalnim situacijama u obitelji, na internetu i u školi. Tu su i različite brošure i publikacija, a vrijedi izdvojiti „Telefonsko savjetovanje Poliklinika i Hrabri“ priručnik za stručnjake mentalnog zdravlja o specifičnostima telefonskog savjetovanja, brošura „Dječja prava i odgovornosti“ i letak za roditelje „Očuvanje mentalnog zdravlja djece i adolescenata“. Važno je spomenuti projekte „Zagrlimo s(v)e“ i „Problem je manji kad se podijeli“. „Zagrlimo s(v)e“ je program namijenjen osnaživanju djece u dječjim domovima s fokusom na osnaživanje pozitivne slike o sebi, prepoznavanje i nošenje s emocijama i podučavanje o dječjim pravima. Projekt „Problem je manji kad se podijeli“ je započet s ciljem educiranja djece o dječjim pravima i informiranja o mogućnosti dobivanja anonimne i besplatne podrške zbog kojega je broj poziva na savjetodavnoj liniji porastao za 50% (Hrabri telefon, 2023.).

Hrabri telefon je prepoznat kao druga udruga po prepoznatljivosti od strane javnosti u RH u sklopu istraživanja Academy for Educational Development (AED) u 2006. godini, a povratne informacije korisnika ne govore ništa drugačije (Hrabri telefon, 2023.). U sklopu Godišnjeg izvještaja za 2022. godinu mogu se pronaći komentari i iskustva korisnika koji govore o tome koliko je za njih značilo djelovanje udruge i uključenost u nju. Neki od njih su rečenice roditelja koji navode da je njihovo dijete napredovalo kada je u pitanju samopouzdanje, otvorenost, kontrola i samosvjesnost (Hrabri telefon, 2023.). Djeca, s druge strane, navode da vole dolaziti u udrugu te su izrazila pohvale zaposlenicima (Hrabri, 2023.).

Sve navedene informacije o radu Udruge, iskustva roditelja i volontera te razni projekti i partnerstva koje je Udruga ostvarila tijekom godina rada govore o tome koliko veliki značaj njeno djelovanje ima. Osim širokog kruga djelatnosti, ona kroz

svoje aktivnosti direktno s ciljem promicanja i zaštite mentalnog zdravlja djece ili indirektno kroz druge oblike aktivnosti, pomaže djeci nositi se sa svojim osjećajima i (ne)svakodnevnim situacijama (Hrabri telefon, 2023.). Hrabri telefon je zbog toga dobar primjer organizacije civilnog društva u radu s djecom s problemima mentalnog zdravlja i radu na njegovoj zaštiti.

4.3. Rad organizacija civilnog društva s djecom bez pratnje

Statistički podaci o tražiteljima međunarodne zaštite maloljetnicima bez pratnje prema dobi i spolu zaključno do 31.03.2023. godine pokazuju kako se zadnjih godina njihov broj povećao. Rast tražitelja raste od 2017. godine s time da ih je 2020. bilo 186, 2021. 195, a 2022. 436 maloljetnika bez pratnje (Ministarstvo unutarnjih poslova, 2023.). Ovo se događa zbog nedavnih svjetskih kriza kao što su pandemija i rusko neprijateljsko djelovanje, a u budućnosti bi na migracije mogle utjecati i klimatske promjene (Europski parlament, 2022.). Što se tiče EU općenito, tijekom 2021. podneseno je 632 315 zahtjeva za azil u EU-u, što je 33,8 % više nego 2020 (Europski parlament, 2022.). Ovakvo povećanje brojeva tražitelja međunarodne zaštite u koje ulaze i djeca bez pratnje govori o važnosti rada na zaštiti njihovih prava i pružanju podrške. Kao dio poticanja međuresorne suradnje i uloge koje su do sada organizacije civilnog društva imale na ovom području, rad će se fokusirati i na njih.

Prema Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 33/23) dijete bez pratnje je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od osamnaest godina, koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega, u smislu roditeljske skrbi, u skladu sa zakonodavstvom Republike Hrvatske. Riječ je o djeci koja potpuno nezaštićena putuju sama, a njihova trenutna situacija ih ispunjava strahom za vlastiti život i život njihovih obitelji (Veble, 2019.; prema Babić, 2020.). Ona se mogu suočiti s rizicima poput viktimizacije tijekom puta, trgovanja ljudima, nepoznavanja jezika i kulture zemlje u kojoj su se našli do toga da su u nemogućnosti ostvariti pravo na sigurnost, zdravstvenu zaštitu i obrazovanje (Veble, 2019.; prema Babić, 2020.). Kako je Hrvatska primarno tranzitna zemlja za većinu izbjeglica, procjenjuje se da godišnje kroz Hrvatsku prođe nekoliko stotina djece bez pratnje roditelja ili skrbnika (Veble, 2019.; prema Babić, 2020.). Stručnjaci koji rade s njima se suočavaju sa specifičnim teškoćama, kao što su jezična barijera, prehrambene

razlike, utvrđivanje identiteta i dobi, vjerske potrebe (Babić, 2020.). Sve to je ipak manje važno kada se uzme u obzir da primarna potreba za obitelji i sigurnšću ove djece često nije zadovoljena (Babić, 2020.).

Kada su u pitanju zakonski okviri važno je istaknuti Konvenciju o pravima djeteta (1989.) koja štiti i osigurava prava djece u skladu s načelima zaštite najboljeg interesa djeteta. Ona obvezuje sve države članice da će poduzeti odgovarajuće mjere da dijete koje traži izbjeglički status ili koje se, prema važećem domaćem i međunarodnom zakonodavstvu i postupcima smatra izbjeglicom, bilo da je bez pratnje bilo da je u pratnji roditelja ili neke druge osobe, dobije odgovarajuću zaštitu i humanitarnu pomoć u skladu s odgovarajućim pravima (Konvencija o pravima djeteta, 1989.). Zakon o socijalnoj skrbi (NN 71/23) prepoznaje dijete bez pratnje kao korisnika socijalne skrbi i u skladu s time ostvaruju prava iz ovog sustava. UNICEF (2010.) je objavio Smjernice za alternativnu skrb o djeci u kojima se djeca bez pratnje prepoznaju kao ranjiva skupina. Nalaže se kako djeca bez pratnje trebaju uživati jednaku razinu zaštite i skrbi kao i lokalna djeca te se želi ojačati skrbnička zaštita djece bez pratnje, kontaktiranje i spajanje s obitelji te uvjeti povratka u zemlju podrijetla (UNICEF, 2010.). Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje usvojila je Vlada Republike Hrvatske 2020. godine. Protokolom se definiraju načini i rokovi za postupanje s djecom te nositelji tih obveza radi pravodobne i učinkovite zaštite njihovih prava i interesa (Vlada RH, 2020.). Njime se organizacije civilnog društva prepoznaju kao sudionici u postupanju s djecom bez pratnje te kao one koje provode aktivnosti usmjerene na podršku (Vlada RH, 2020.).

Civilno društvo je bilo ključan akter u gotovo svim europskim društvima tijekom velikih izbjegličkih/migrantskih valova (Feischmidt i sur., 2019. ; prema Naglaš, 2020.). Ono je učinkovito i djelotvorno djelovalo u osnaživanju marginaliziranih skupina i podmirivanju njihovih potreba (Bežovan i Zrinščak, 2007.). Centralna poveznica između izbjeglica i države je civilno društvo i njegove organizacije što govori činjenica da one uz pružanje humanitarne pomoći rade i na osiguravanju, poštivanju i zaštiti prava izbjeglica (Feischmidt i sur., 2019. ; prema Naglaš, 2020.). Organizacije civilnog društva koje se bave radom s izbjeglicama i migrantima kao i s djecom bez pratnje, zagovaraju zaštitu ljudskih prava te uz to pružaju različite vrste

podrške, od isporuke hrane, odjeće, pokrivača i smještaja pa sve do dugoročne pomoći i integracije poput pravnih, stambenih i zdravstvenih pitanja (Aben i sur., 2017. ; prema Naglaš, 2020.). ODIHR (2019.) govori o radu organizacija civilnog društva na integraciji migranata i tražitelja međunarodne zaštite i prije nego što su definirane i strukturirane državne politike. One često posjeduju stručnjake i potrebno iskustvo za poduzimanje akcija, međutim one ujedno ovise o javnom financiranju i pristupu javnim fondovima što ponekad ugrožava neovisnost koja je potrebna za kritiku državnih politika i mjera (ODIHR, 2019. ; prema Naglaš, 2020.). Važno je spomenuti da u Republici Hrvatskoj postoji Koordinacija za integraciju, a predstavlja neformalnu mrežu organizacija civilnog društva, koju je osnovao Centar za mirovne studije uz podršku UNCHR-a. Članice Koordinacije surađuju u osmišljavanju aktivnosti koje doprinose integraciji izbjeglica u hrvatsko društvo, ali i rade i na propitivanju prakse koje se tu provode (Bužinkić i Kranjec, 2012.; prema Naglaš, 2020.).

4.3.1. Primjer dobre prakse udruge „Zemljani - Are you syrious?“

Udruga „Zemljani – Are you syrious?“ je od svog samog početka dobila puno medijske pozornosti što je i zasluženno s obzirom na rad i napredak koji su ostvarili tijekom godina. Predstavljaju se kao medijska i zagovaračka skupina vođena od strane volontera koja se oslanja na svoje čitatelje da dijele važne vijesti s terena. Započela je s radom 2015. godine kao građanska inicijativa, a danas je registrirana organizacija civilnog društva s oko 200 volontera u raznim zemljama. Udruga je osnovana s ciljem pružanja pomoći izbjeglim osobama. Osim pružanja pomoći poput osiguranja higijenskih potrepština, hrane, odjeće i slično, ona zagovara prava ovih osoba, radi na poboljšanju životnih uvjeta te informira javnost o stanju na izbjegličkoj ruti. Posebno su se posvetili radu s djecom, te rade na poboljšanju uvjeta života tražitelja azila i azilanata na području smještaja, zaposlenja, zdravstvene skrbi te obrazovanja djece i odraslih (Are you syrious?, 2023.). Neke od službenih djelatnosti Udruge utvrđene njenim statutom su razvijanje solidarnosti, senzibiliziranje javnosti, organiziranje savjetovanja, informiranje društvene zajednice, razvoj programa/projekata, prikupljanje sredstava za postizanje cilja i slično (Statut udruge „Are you syrious?“, 2014.).

Udruga u Hrvatskoj svakodnevno pruža podršku izbjeglicama i tražiteljima azila, a razvili su i neovisne programe integracije za djecu kako bi im olakšali pristup obrazovanju i stanovanju. Izrađuju različite kampanje kroz koje zagovaraju otvorene granice i pošten odnos prema svim ljudima u pokretu. Jedna od temeljnih aktivnosti udruge je davanje dnevnih sažetaka vijesti s terena, uglavnom za volontere i izbjeglice na ruti, ali i za novinare i druge strane. Osim u Hrvatskoj prisutni su i na terenu u Sloveniji, Grčkoj, Francuskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini (Are you syrious?, 2023.).

Neke od aktivnosti koje su promovirane su izrada mobilne kuhinje i mobilnih tuševa koji se trenutno nalaze u Srbiji te otvorenje trgovine s besplatnom odjećom u Zagrebu. Trgovina nudi odjeću, obuću, higijenske potrepštine i igrače koje su ljudi donirali. U prostoru se nalazi i nekoliko računala kako bi osobe mogle potražiti posao ili kontaktirati svoje obitelji. Uz to, otvoren je i interakcijski centar u Prijemnom centru Porin u Zagrebu u kojem se vode različite radionice (Are you syrious?, 2023.).

U svibnju 2020. kroz partnerstvo sa Zakladom SOLIDARNA udruga je pokrenula kampanju za osiguravanje podrške izbjegličkim kućanstvima u Hrvatskoj koja su pogođena korona-krizom (SOLIDARNA, 2023.). U sklopu kampanje osigurala se jednokratna financijska pomoć za 60 kućanstava, a nakon toga je udruga nastavila pružati podršku kućanstvima u pronalasku novog posla (SOLIDARNA, 2023.). Trenutno udruga traži volontere za program pomoći pri učenju za djecu izbjeglice u sklopu kojeg se jednom tjedno dva sata radi s djetetom (Volonteka, 2023.).

Iako se za ovu udrugu ne mogu pronaći komentari od strane korisnika ili volontera na njihov direktan rad, dovoljan pokazatelj je velika medijska pozornost koju imaju. Njihov rad se temelji na riječima građana, na međusobnom povezivanju i informiranju što već puno govori o velikoj povezanosti sa zajednicom. Uz to, svi programi koje nude, ili su u nekom trenutku nudili, su aktivnosti koje direktno pomažu tražiteljima međunarodne zaštite i djeci bez pratnje zbog čega je ovo jedan dobar primjer organizacije civilnog društva na ovom području.

5. Zaključak

Uloga organizacija civilnog društva u radu s djecom se pokazala značajnom kroz opise opsega rada, metodama rada te opisom primjera iz prakse. Pregled literature je pokazao da su organizacije civilnog društva poveznica države i društva te da se kao takva i prepoznaje u javnim političkim i zakonskim okvirima. Iako navedeni okviri podupiru rad organizacija civilnog društva, može se vidjeti da se te iste organizacije i dalje susreću s preprekama koje ih ograničavaju.

Pregledom literature, koncepti kombinirane socijalne politike i međuresorne suradnje se često povezuju s radom organizacija civilnog društva. Razlog je tomu što su se organizacije civilnog društva pokazale kao predstavnici zainteresirane javnosti, savjetnici i partneri. Najsnažnija strana ovih organizacija je međusobna povezanost i umreženost te zajednički ciljevi. Nažalost, često dolazi do prepreka zbog čega se ovi potencijali ne ostvaraju u potpunosti. Neki od razloga su gledanje organizacija civilnog društva kao neravnopravne od strane vlasti, neprecizan pravni okvir, nedovoljan kapacitet i nedostatak vještina te gledanje na dijeljenje informacija kao na gubitak autonomije. Iz ovoga se vidi kako prepreke isto kao i podrška mogu dolaziti iz vanjskih izvora tj. države i unutarnjih, odnosno organizacije međusobno predstavljaju sebi navedeno. Čini se kako uloga organizacija civilnog društva s vremenom raste, a što je još važnije ona je sve više prepoznata. Kako bi se rast nastavio događati, zagovaranje za vlastiti položaj i unaprjeđivanje vlastitih vještina se mora i dalje nastaviti.

Područje djelovanja organizacija civilnog društva s djecom je veoma široko. Ono se kreće od obrazovanja, socijalne djelatnosti i kulturne djelatnosti u koje ulaze djeca s teškoćama u razvoju, djeca s problemima u ponašanju, djeca bez pratnje i slično. Uzimajući u obzir širinu pruženih usluga, obitelj i škola kao primarni zaštitnici dobrobiti djeteta prepoznaju organizacije civilnog društva kao one sekundarne. Usluge i aktivnosti koje organizacije pružaju individualno ili u grupama unaprjeđuju komunikacijske i socijalne vještine djeteta, obogaćuju njegovo provođenje slobodnog vremena te pružaju ugodniju atmosferu za rast djeteta. Dalje, one socijalnim inovacijama zagovaraju važan doprinos programima obrazovanja, smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti. Organizacije civilnog društva važan su izvor

informacija, velika su poveznica građana i institucija te predstavljaju podršku svojim korisnicima. Prikaz primjera iz prakse za svako od područja daje prikaz o aktivnostima koje se pružaju te iskustvu korisnika i volontera tih organizacija. Ove informacije su pružile uvid u to koliko je na kraju velika uloga rada organizacija i zbog čega njihovo djelovanje treba podupirati.

Osim navedenih organizacija u ovome radu, puno je organizacija kojima je cilj zaštita dobrobiti djeteta u različitim aspektima. Naposljetku, svako dijete je zaslužilo posebnu pažnju i pravo na kvalitetan život. Ono po čemu se organizacije civilnog društva tu ističu kao posebne, su novi i kreativni načini pristupu djeci te obuhvat one djece koja su u nekim aspektima svoga rasta zanemarena. Na samom kraju, važno je reći da uloga organizacija u radu s djecom i dalje ipak nije dovoljno priznata. Potrebno je poticati međuresornu suradnju, jačati veze različitih dionika i jače promicati primjere dobre prakse. Na tome treba u budućnosti raditi kroz pravne okvire, ali i kroz zagovaranje za zajedničke ciljeve gdje na kraju nema jednog pobjednika, osim djece koja uvijek to trebaju biti.

6. Literatura:

1. Ajduković, M. (2004). Pristupi zbrinjavanju djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi u Europi. *Revija za socijalnu politiku*, 11(3-4), 299-321.
2. Ajduković, M. (2021). *Smjernice za unapređenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece. Kako postići „novi pogled” na „staru temu” suradnje?* Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku u suradnji s Društvom za psihološku pomoć.
3. Ajduković, M., Matančević, J. i Rimac, I. (2017). Siromaštvo djece iz perspektive stručnjaka: učinci i mogućnosti djelovanja. *Ljetopis socijalnog rada*, 24(2), 277-308.
4. Are you Syrious? (2023). Facebook stranica. Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: https://www.facebook.com/areyousyrious?locale=hr_HR
5. Babić, G. (2020). Djeca bez pratnje u svjetlu migrantske krize u Centru za pružanje usluga u zajednici Zagreb – Dugave. *Kriminologija i socijalna integracija* 28(1), 115 — 132.

6. Ben-Arieh, A., & Frønes, I. (2007). Indicators of Children's Well being: What should be Measured and Why? *Social Indicators Research*, 84(3), 249–250.
7. Berc, G., Kokorić, S. B. i Opačić, A. (2020). Dostupnost socijalnih prava i usluga za obitelji u općinama u ruralnim područjima Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku* 27(2), 113-136.
8. Bežovan, G. (2002). Civilno društvo i politička kultura u Hrvatskoj. *Politička misao*, 39(1), 68-87.
9. Bežovan, G. (2009). Civilno društvo i javna uprava kao dionici razvoja kombinirane socijalne politike u Hrvatskoj. *Hrvatska javna uprava*, 9 (2), 355–391.
10. Bežovan, G. i Zriščak, S. (2007). Postaje li civilno društvo u Hrvatskoj čimbenikom društvenih promjena? *Revija za socijalnu politiku*, 14 (1), 1-27.
11. Bežovan, G., Baturina, D. i Matančević, J. (2016). Socijalne inovacije kao doprinos jačanju socijalne kohezije i ublažavanju socijalne krize u europskim urbanim socijalnim programima. *Revija za socijalnu politiku*, 23 (1), 61-80.
12. Božičević, V., Brlas, S. i Gulin, M. (2012). *Psihologija u zaštiti mentalnog zdravlja. Priručnik za psihološku djelatnost u zaštiti i promicanju mentalnog zdravlja*. Virovitica: Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“.
13. Dobrotić, I., Pećnik, N. i Baran, J. (2015). *Potrebe roditelja i pružanje usluga roditeljima koji podižu djecu u otežanim okolnostima*. Zagreb: 1000 primjeraka.
14. Dodig-Ćurković, K., Franić, T., Boričević Maršanić, V. i Kovač, V. (2016). Mentalno zdravlje djece u Hrvatskoj – treba li nam uopće dječja i adolescentna psihijatrija? *Hrvatska proljetna pedijatrijska škola*. XXXIII. seminar.
15. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe. *Narodne novine*, 63/08.

16. Državni zavod za statistiku (2021). *Osnovne škole kraj šk. G. 2019./2020. i početak šk. G. 2020./2021.* Dostupno na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2021/hr/9955>
17. Državni zavod za statistiku (2022). *Osnovne škole kraj šk. G. 2020./2021. i početak šk. G. 2021./2022.* Posjećeno 04.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29006>
18. Europski parlamen (2022). *Azil i migracije u EU-u: podaci i brojke.* Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.europarl.europa.eu/news/hr/headlines/society/20170629STO78630/azil-i-migracije-u-eu-u-podaci-i-brojke>
19. Hrabri telefon (2023). Posjećeno 05.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://udruga.hrabritelefon.hr/>
20. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2019). *Ususret Svjetskom zdravlju mentalnog zdravlja koji se obilježava 10. listopada.* Posjećeno 04.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.hzjz.hr/sluzba-promicanje-zdravlja/ususret-svjetskom-danu-mentalnoga-zdravlja-koji-se-obiljezava-10-listopada/>
21. *Izvyješće o radu pravobranitelja za djecu za 2022. godinu* (2023).. Zagreb: Pravobranitelj za djecu Republike Hrvatske.
22. *Konvencija UN-a o pravima djeteta* (1989). Ujedinjeni narodi. Posjećeno 02.07.2023. na mrežnoj stranici: https://www.unicef.hr/wpcontent/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
23. Leal Filho, W., Marisa Azul, A., Brandli, L., Lange Salvia, A., & Wall, T. (2021). Partnerships for the Goals. *Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals.*
24. Leskovar, M. (2023). *Jačanje suradnje škola i udruga za djecu s teškoćama.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
25. Leutar, Z. i Štambuk, A. (2007). Invaliditet u obitelji i izvori podrške. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 43(1), 47-61.
26. Martinović, D. (2018). *Uloga i značaj civilnog društva za zdravstvo u Hrvatskoj.* Diplomski rad. Zagreb: Medicinski fakultet.

27. Matančević, J. i Bežovan, G. (2013). Dometi i ključni čimbenici razvoja civilnog društva u Hrvatskoj temeljem tri vala istraživanja. *Revija za socijalnu politiku*, 20 (1), 21-41.
28. Ministarstvo unutarnjih poslova (2023). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 31.03.2023.* Dostupno na mrežnoj stranici Ministarstva unutarnjih poslova: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2023/Statisticki%20pokazatelji%20osoba%20kojima%20je%20odobrena%20medjunarodna%20zastita%20u%20RH%20zakljucno%20s%2031_3_2023.pdf
29. Ministarstvo uprave (2020). *Statistički prikaz Ministarstva uprave broj 17.* Dostupno na mrežnoj stranici Ministarstva uprave: <https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/MURH-%20arhiva/Istaknute%20teme/Statisti%20C4%20Dki%20prikaz%20ministarstva%20uprave%20broj%2017.pdf>
30. *Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2012. do 2016. godine* (2012). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
31. *Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine* (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
32. *Nacionalni plan razvoja zdravstva za razdoblje od 2021. do 2027. godine* (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
33. Naglaš, H. (2020). *Uloga udruga civilnog društva u odgoju i obrazovanju djece tražitelja međunarodne zaštite i djece pod međunarodnom zaštitom.* Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
34. Odluka o osnivanju Vijeća za djecu (2021). *Narodne novine*, 14/2021.
35. OECD (2021). *Measuring What Matters for Child Well-being and Policies.* Posjećeno 09.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/e82fded1-en/index.html?itemId=/content/publication/e82fded1-en>
36. EUR-Lex (2023). Organizacija civilnog društva. Posjećeno 08.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

37. Pollard, E. L., & Lee, P. D. (2003). Child well-being: A systematic review of the literature. *Social Indicators Research*, 61(1), 59–78.
38. Popek, I. (2014). Civilno društvo u akciji. *Epoha zdravlja: glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova*, 7(1), 8-8.
39. *Preporuka Vijeća o uspostavi europskoj jamstva za djecu* (2021). Bruxelles: Vijeće Europske unije.
40. *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje* (2020). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske. Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20i%20djeca/Protokol%20o%20postupanju%20prema%20djeci%20bez%20pratnje.pdf>
41. SOLIDARNA (2023). Solidarno s izbjegličkim obiteljima. Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://solidarna.hr/are-you-syrious/>
42. Statut udruge „Zemljani – Are you syrious?“. *Narodne novine*, 74/2014.
43. *Strateški okvir razvoja mentalnog zdravlja do 2030.* (2022). Zagreb: Ministarstvo zdravstva. Posjećeno 05.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://zdravlje.gov.hr/UserDocsImages/2022%20Objave/STRATE%20%20OKVIR%20RAZVOJA%20MENTALNOG%20ZDRAVLJA%20DO%202030..pdf>
44. Udruga „Puž u život“ – PUŽ (2023). Posjećeno 04.07. na mrežnoj stranici: <https://www.udrugapuz.hr/puz-onama/>
45. UNICEF (2010). *Smjernice za alternativnu skrb o djeci*. Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Smjernice_za_alternativnu_skrb.pdf
46. UNICEF (2015). *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj*. Posjećeno 28.9.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.unicef.org/croatia/media/671/file/Siroma%20i%20dobrobit%20djece%20pred%20školske%20dobi%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20.pdf>
47. UNICEF (2020). *Rana intervencija u djetinjstvu- analiza stanja u Republici Hrvatskoj*. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Posjećeno

- 02.07.2023. na mrežnoj stranici:
<https://www.unicef.org/croatia/izvjesca/rana-intervencija-udjetinjstvu>
48. Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske (2012). *Dan otvorenih vrata udruga – popis udruga*. Posjećeno 09.07.2023. na mrežnoj stranici :
<https://udruge.gov.hr/arhiva/izdvojeno-hrv/najave-dogadjanja/dan-otvorenih-vrata-udruge-popis-udruge/1670>
49. Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske (2015). *Europski gospodarski i socijalni odbor*. Posjećeno 29.08.2023. na mrežnoj stranici:
<https://udruge.gov.hr/istaknute-teme/europski-gospodarski-i-socijalni-odbor/3252>
50. Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske (2018). *20 godina suradnje i partnerstva*. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
51. Ured za udruge Vlade Republike Hrvatske (2020). *Udruge u Republici Hrvatskoj*. Posjećeno 09.07.2023. na mrežnoj stranici:
https://udruge.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/udruge_u_RH_2020.pdf
52. Vejmkalka, L. (2015). Potencijali domova za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi iz perspektive odgajatelja. *Kriminologija i socijalna integracija* 23(1).
53. Volonteka (2023). *Volonterske aktivnosti*. Posjećeno 06.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://volonteka.hr/zagreb-i-okolica/volonterske-aktivnosti/13296-pomoc-u-ucenju-za-djecu-izbjeglice->
54. World Health Organization (2019). *Civil society organizations to promote human rights in mental health and related areas. WHO QualityRights Guidance module*. Posjećeno 04.07.2023. na mrežnoj stranici:
<https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/329589/9789241516808-eng.pdf>
55. World Health Organization (2022). *Mental health of adolescents*. Posjećeno 04.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>

56. World Health Organization (2022). *Mental health*. Posjećeno 04.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.who.int/news-room/factsheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
57. Zaklada za poticanje partnerstva i razvoja civilnog društva (2023). *Pojmovnik*. Posjećeno 08.07.2023. na mrežnoj stranici: <https://www.civilnodrustvo-istra.hr/linkovi/pojmovnik>
58. Zakon o socijalnoj skrbi. *Narodne novine*, 119/22.
59. Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. *Narodne novine*, 33/23.